

בין חברותא לדיגיטל: מבט חדש על שילוב למידה דיגיטלית בהשכלה הגבוהה בישראל (מאמר קצר)

ניצה דוידוביץ'
אוניברסיטת אריאל
d.nitza@ariel.ac.il

ניזאר ביטאר
המכללה האקדמית עמק יזרעאל
nizarb@yvc.ac.il

Between 'Hevruta' and Digital: A Fresh Perspective on Digital Learning Integration in Israeli Higher Education (Short Paper)

Nizar Bitar
The Max Stern Yezreel Valley College
nizarb@yvc.ac.il

Nitza Davidovich
Ariel University
d.nitza@ariel.ac.il

Abstract

This study examines the integration of digital learning in Israeli higher education institutions, focusing on lecturers' perceptions and pedagogical transformations. Through in-depth interviews with fifteen lecturers from diverse disciplines, the research reveals the inherent tension between traditional 'hevruta' learning- a collaborative, discussion-based approach rooted in Israeli educational traditions- and digital learning platforms.

The findings highlight three key aspects: (1) cultural and institutional factors emerge as primary challenges, particularly the tension between 'hevruta' learning and digital platforms; (2) a significant dichotomy exists in lecturers' attitudes towards digital learning; and (3) the role of lecturers is transforming from knowledge holders to facilitators and enablers.

The study proposes an innovative model—the Cultural-Technological Integration Framework (CTIF), extending existing theoretical models by incorporating cultural compatibility as a crucial factor in technology acceptance. Our research findings emphasize the need for comprehensive institutional support and culturally sensitive approaches to digital learning implementation, providing valuable insights for policymakers and educators in diverse cultural contexts.

The study contributes to understanding how traditional pedagogical methods can coexist with digital innovation, suggesting practical strategies for integrating digital tools while preserving valuable cultural learning practices. These insights are particularly relevant for educational systems navigating the balance between preserving traditional teaching methods and embracing technological advancement.

Keywords: digital learning, higher education, hevruta learning, cultural-technological integration, digital pedagogy.

תקציר

המחקר הנוכחי מציע ניתוח מעמיק של תהליכי הטמעת הלמידה הדיגיטלית במוסדות להשכלה גבוהה בישראל. במוקד המחקר עומדות תפיסותיהם של המרצים והתמורות הפדגוגיות המתחייבות מהמעבר לעידן הדיגיטלי. באמצעות ראיונות עומק עם חמישה-עשר מרצים מדיסציפלינות שונות, המחקר חושף את המתח המובנה בין שיטת הלמידה המסורתית- 'חברותא' לבין פלטפורמות למידה דיגיטליות.

ניתוח הממצאים מעלה שלושה היבטים מהותיים בתהליך ההטמעה הדיגיטלית. ראשית, המחקר מזהה את הגורמים התרבותיים והמוסדיים כאתגר מרכזי, המתבטא בעיקר במתח בין שיטת החברותא המסורתית לבין הפלטפורמות הדיגיטליות החדשות. שנית, נמצאה דואליות משמעותית בעמדות המרצים כלפי הלמידה הדיגיטלית. שלישית, המחקר מצביע על שינוי פרדיגמטי בתפקיד המרצה – מעבר מדמות של מקור ידע לתפקיד של מנחה ומתווך בתהליך הלמידה.

תרומתו התיאורטית המרכזית של המחקר מתבטאת בפיתוח מסגרת האינטגרציה התרבותית-טכנולוגית (CTIF – Cultural-Technological Integration Framework). מודל חדשני זה מרחיב את הגישות התיאורטיות הקיימות באמצעות הטמעת ממד ההתאמה התרבותית כמרכיב מכריע בתהליכי אימוץ טכנולוגיות חדשות. ממצאי המחקר מדגישים את נחיצותה של תמיכה מוסדית מקיפה המשלבת רגישות תרבותית בתהליכי ההטמעה הדיגיטלית. תובנות אלה מספקות בסיס תיאורטי ומעשי לקובעי מדיניות ואנשי חינוך הפועלים במרחבים רב-תרבותיים.

מילות מפתח: למידה דיגיטלית, השכלה גבוהה, חברותא, אינטגרציה תרבותית-טכנולוגית, פדגוגיה דיגיטלית.

מבוא

העשור האחרון מתאפיין בתמורות מרחיקות לכת בהשכלה הגבוהה, כאשר האצת השילוב של למידה דיגיטלית מסמנת שינוי פרדיגמטי בתפיסת ההוראה האקדמית. בהקשר הישראלי, תוכנית המועצה להשכלה גבוהה לקידום הלמידה הדיגיטלית מהווה ציון דרך משמעותי בהציבה יעד לשילוב רכיבים דיגיטליים בשליש מהקורסים האקדמיים לכל הפחות (דוידוביץ' וודמני, 2020).

הספרות המחקרית מצביעה על פער משמעותי בהבנת תהליכי התפיסה והיישום של למידה דיגיטלית ברמת המרצה הבודד. כפי שמציין Alenezi (2023), הטמעה מוצלחת של למידה דיגיטלית דורשת התייחסות הוליסטית החורגת מעבר לשדרוג תשתיות טכנולוגיות, וכוללת הבנה מעמיקה של האקוסיסטם האקדמי על מרכיביו התרבותיים וההתנהגותיים.

בישראל, מערכת ההשכלה הגבוהה מתאפיינת בשיטת ה'חברותא', המתבססת על למידה דיאלוגית בזוגות או בקבוצות קטנות. המפגש בין שיטת למידה זו לבין הפלטפורמות הדיגיטליות העכשוויות יוצר מתח פדגוגי-תרבותי ייחודי, המחייב התייחסות מחקרית מעמיקה.

המחקר הנוכחי מבקש לבחון את תהליכי האינטגרציה של למידה דיגיטלית בהשכלה הגבוהה בישראל מתוך פרספקטיבת המרצים. בהתבסס על מסגרת תיאורטית המשלבת גישות טכנו-פדגוגיות (Mishra & Koehler, 2006) עם תובנות על למידה בעידן הדיגיטלי (Siemens, 2005), המחקר מתמקד בשלושה היבטים: (1) אופן הערכת המרצים את השפעת הלמידה הדיגיטלית על פרקטיקות ההוראה; (2) זיהוי אתגרים והזדמנויות בתהליך האינטגרציה הדיגיטלית; (3) תפיסת המרצים את התפתחות תפקידם המקצועי.

סקירת ספרות

העשור האחרון מתאפיין בשינוי פרדיגמטי בהשכלה הגבוהה, כאשר המעבר ללמידה דיגיטלית מסמן תמורה מהותית באופני ההוראה והלמידה (Williamson et al., 2020). מגפת הקורונה האיצה תהליכי דיגיטציה וחידדה את ההבחנה בין הוראה מקוונת במצבי חירום לבין למידה דיגיטלית מתוכננת (Hodges et al., 2020).

התפתחות הלמידה הדיגיטלית משקפת מעבר משמעותי מתפיסה טכנו-צנטרית לפרדיגמה חינוכית הוליסטית המשלבת היבטים פדגוגיים, טכנולוגיים וחברתיים. אבני ורותם (2013) מגדירים למידה דיגיטלית כאקוסיסטם חינוכי המשלב טכנולוגיות מידע לקידום תהליכי למידה משמעותיים. Ferri and Grifoni (2020) מזהים שלושה מאפייני יסוד בלמידה דיגיטלית: גמישות פדגוגית, אינטראקטיביות מובנית והתאמה אישית של חוויית הלמידה.

שיטת החברותא מהווה פרדיגמה פדגוגית ייחודית המשלבת למידה שיתופית, דיאלוג ביקורתי ובניית ידע משותף (דוידוביץ' וודמני, 2020). מסרי-חרזאללה וסטיבקי (2021) מצביעים על שלושה מאפייני יסוד בפרדיגמה פדגוגית זו: דיאלוג אינטלקטואלי סימטרי בין עמיתים, הבניית ידע משותף דרך עימות ביקורתי עם טקסטים ופיתוח מיומנויות מטא-קוגניטיביות. Johnson et al. (2020) הדגישו שהמפגש בין מסורת זו לבין אפשרויות טכנולוגיות חדשות מייצר הזדמנויות לחשיבה מחודשת על אופני הלמידה.

הטרנספורמציה הדיגיטלית מחוללת שינוי מהותי בתפקיד המרצה האקדמי, ממקור ידע בלעדי למנחה ומתווך בתהליכי הלמידה. תפקיד זה כולל עיצוב חוויות למידה דיגיטליות, פיתוח אוריינות טכנולוגית והנחיית

תהליכי למידה שיתופיים. שינוי זה מחייב התפתחות מקצועית רב-ממדית (Rapanta et al., 2020), ומאפשר פיתוח מיומנויות חדשות של תיווך ידע וניהול אינטראקציות מקוונות (Lehman & Conceição, 2010).

שיטת המחקר

מערך המחקר נשען על פרדיגמה איכותנית-פרשנית (Creswell & Poth, 2018), המאפשרת חשיפת המורכבות והניואנסים בתפיסות המרצים לגבי שילוב למידה דיגיטלית בהשכלה הגבוהה. בחירה מתודולוגית זו נבעה מהצורך להבין לעומק את החוויות והתפיסות של המרצים בתהליך האינטגרציה הדיגיטלית.

משתתפים ודגימה

באמצעות דגימה מכוונת, השתתפו במחקר חמישה-עשר מרצים מחוגים שונים במוסד אקדמי ישראלי. המשתתפים, בגילאי 36-74, נבחרו על בסיס ניסיון הוראה של שלוש שנים לפחות ומעורבות בקורסים המשלבים רכיבים דיגיטליים.

להבטחת מגוון פרספקטיבות, המשתתפים סווגו באמצעות שאלון מקדים לשלוש קטגוריות: מאמצים נלהבים, מיישמים זהירים ומשתמשים ספקנים, המייצגים רמות שונות של אוריינות דיגיטלית ועמדות כלפי שילוב טכנולוגיות למידה.

כלי המחקר ואיסוף הנתונים

הנתונים נאספו באמצעות ראיונות עומק חצי-מובנים, שנמשכו בין שישים לתשעים דקות כל אחד. פרוטוקול הראיון, המעוגן בספרות המחקרית ובשאלות המחקר, עבר תהליך פיילוט קפדני עם שני מרצים, ועודכן בהתאם. הראיונות התמקדו בחוויות המשתתפים עם שילוב למידה דיגיטלית, האתגרים וההזדמנויות שזיהו, ותפיסותיהם לגבי התפתחות תפקיד המרצה בסביבה הדיגיטלית.

ניתוח הנתונים

תהליך ניתוח הנתונים התבסס על שיטת הניתוח התמטי של Braun and Clarke (2012), המציעה מסגרת מתודולוגית שיטתית לזיהוי, ניתוח ודיווח על דפוסים בנתונים איכותניים. התהליך כלל שישה שלבים מרכזיים: היכרות מעמיקה עם הנתונים באמצעות קריאה חוזרת של תמלילי הראיונות; יצירת קודים ראשוניים; איתור תמות פוטנציאליות; בחינה וטיוב של התמות; הגדרה ומתן שמות לתמות; וכתיבת הדוח המחקרי.

ממצאים

ניתוח הראיונות חשף מספר נושאים מרכזיים המשקפים את המורכבות של שילוב למידה דיגיטלית בהשכלה הגבוהה בישראל.

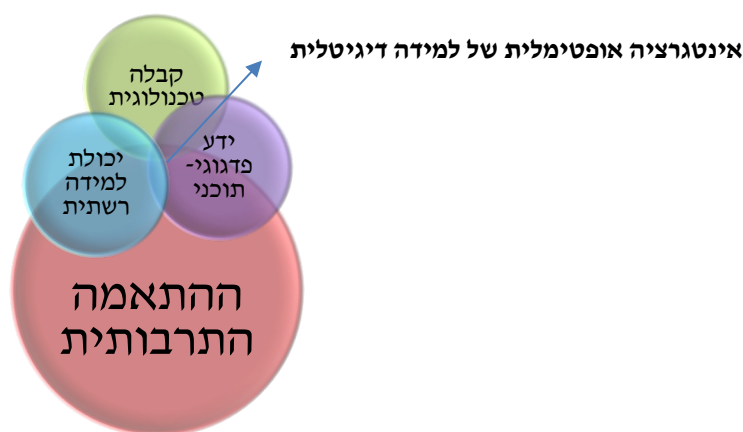
- המתח בין מסורת לחדשנות – הממצא המשמעותי ביותר הוא המתח המובנה בין שיטת החברותא המסורתית לבין הפלטפורמות הדיגיטליות. כפי שהדגיש מרצה א3: *"האינטימיות והאופי הבלתי אמצעי של למידת החברותא קשים לשחזור בסביבה דיגיטלית"*. עם זאת, זוהו גם הזדמנויות חדשות, כפי שתיאר מרצה ב1: *"גילינו שכלים דיגיטליים מסוימים יכולים להעשיר את חוויית החברותא המסורתית"*.
- התפתחות תפקיד המרצה – נמצא שינוי משמעותי בתפקיד המרצה, ממקור ידע למנחה ומתווך. מרצה ד1 תיאר: *"מצאתי את עצמי מפתח מיומנויות חדשות, פחות 'מרצה' ויותר מנחה המסייע בניווט במידע ובפיתוח חשיבה ביקורתית"*.
- דיכוטומיה בעמדות המרצים – נמצאה שונות משמעותית בעמדות המרצים. מרצה א2 ייצג גישה חיובית: *"הכלים הדיגיטליים פתחו אפשרויות חדשות לגמרי"*. לעומתו, מרצה ג1 הביע חששות: *"קיים סיכון שהמיידידות הדיגיטלית תפגע בפיתוח ניתוח מעמיק"*.
- אתגרים מוסדיים וצורך בתמיכה – היבט מרכזי שעלה נוגע בפער בין הציפיות המוסדיות לבין המשאבים המוקצים. מרצה ו1 הדגיש: *"המאמצים בפיתוח קורסים דיגיטליים אינם מקבלים ביטוי הולם בהערכה האקדמית"*. המרצים הדגישו את הצורך בהכרה מוסדית בעומס העבודה ובמשאבים הנדרשים.

- השפעות על איכות ההוראה והלמידה – הממצאים מצביעים על השפעות מורכבות. מרצה ז1 זיהה הזדמנויות: "הכלים הדיגיטליים מאפשרים חוויות למידה אינטראקטיביות חדשות". מרצה ח1 הדגיש את האתגר: "חשוב לשמר את העומק האינטלקטואלי והדיאלוג המשמעותי בתוך המרחב הדיגיטלי".

מסגרת האינטגרציה התרבותית-טכנולוגית (CTIF)

מהניתוח התגבשה מסגרת תיאורטית חדשה המזהה ארבעה גורמי מפתח המשפיעים על הצלחת האינטגרציה הדיגיטלית:

1. קבלה טכנולוגית: כפי שהדגים מרצה א2: "ההתנגדות התמתנה כשראינו את התמיכה במטרות הפדגוגיות".
2. ידע פדגוגי-תוכני: כפי שציין מרצה ד1: "צריך להבין איך הכלים משתלבים עם שיטות ההוראה המסורתיות".
3. יכולת למידה רשתית: מרצה ב3 הסביר: "הפלטפורמות יכולות להעצים את הדיאלוג והשיתוף".
4. התאמה תרבותית: כפי שהדגישה מרצה ה1: "ההצלחה תלויה בשימור הערכים תוך שימוש בכלים החדשים".

איור 1. מסגרת האינטגרציה התרבותית-טכנולוגית (CTIF)

הניתוח מראה כי הגורמים פועלים בצורה סינרגטית כאשר ההתאמה התרבותית הינה גורם מתווך מרכזי. כפי שסיכם מרצה ז1: "המפתח הוא באופן שבו אנחנו מתאימים את הטכנולוגיה למסורת החינוכית שלנו".

דיון ומסקנות

המחקר הנוכחי שופך אור על המורכבות הכרוכה בשילוב למידה דיגיטלית בהשכלה הגבוהה בישראל, תוך הדגשת הצורך בגישה הוליסטית המתחשבת בהיבטים תרבותיים, פדגוגיים וטכנולוגיים.

התרומה התיאורטית

התרומה המשמעותית של המחקר היא בהצעת מסגרת האינטגרציה התרבותית-טכנולוגית (CTIF). מסגרת זו מדגישה את חשיבות ההתאמה התרבותית כגורם מפתח בהצלחת האינטגרציה הדיגיטלית ומרחיב מודלים קיימים באמצעות הוספת ממד תרבותי משמעותי. ממצאי המחקר מראים כי ידע טכנולוגי ופדגוגי לבדו אינו מספיק.

המלצות יישומיות

- המחקר מציע המלצות בשלושה מישורים: במישור המוסדי – נדרשת הקמת מערך תמיכה המשלב הכשרה טכנולוגית עם רגישות תרבותית-פדגוגית ועדכון מנגנוני הערכה ותגמול אקדמיים.
- במישור הפדגוגי – יש לפתח מודלים היברידיים המשלבים את עקרונות החברותא עם טכנולוגיה דיגיטלית ולהגדיר סטנדרטים לאיכות אקדמית בסביבות למידה היברידיות.
- במישור הטכנולוגי – נדרשת השקעה בפלטפורמות המותאמות לאופי הייחודי של למידת חברותא, התומכות באינטראקציה משמעותית ומאפשרות ניטור איכות הלמידה.

יישום המלצות אלה דורש גישה הוליסטית ומתואמת, המשלבת בין המישורים השונים. כפי שעולה מממצאי המחקר, הצלחת האינטגרציה של למידה דיגיטלית תלויה ביכולת ליצור סינרגיה בין ההיבטים המוסדיים, הפדגוגיים והטכנולוגיים, תוך שמירה על ערכי הליבה של החינוך האקדמי המסורתי.

מגבלות המחקר וכיווני מחקר עתידיים

המחקר התמקד במוסד אקדמי יחיד ובנקודת המבט של המרצים. מחקרי המשך עשויים להרחיב את הבדיקה למוסדות נוספים, לשלב פרספקטיבות של סטודנטים וקובעי מדיניות, ולבחון את מרכיבי המודל באמצעות מחקר כמותי.

מסקנות והמלצות

המחקר מדגיש כי הצלחת האינטגרציה הדיגיטלית תלויה ביכולת לפתח גישה מאוזנת המשלבת חדשנות טכנולוגית עם רגישות תרבותית. המודל המוצע מספק מסגרת יישומית להשגת איזון זה, תוך התייחסות למורכבות הייחודית של ההקשר האקדמי הישראלי.

מקורות

- אבני, א., ורותם, א. (2013). למידה משמעותית – טכנולוגיה משתפת משמעות. מתקוונים לאתיקה. אוזר מ-
<https://ianethics.com/wp-content/uploads/2013/09/deeper-learning-2020-AI-.pdf>
 דוידוביץ', נ' וודמני, ר' (2020). הוראה ולמידה מקוונת בעת משבר: השפעת הכיוונים החדשים בהשכלה הגבוהה. *הלכה למעשה*, 2, 15-26.
 מסרי-חרזאללה, א., סטביסקי, י. (2021). יעילות הלמידה של שיטת ההוראה ה-"מקוונת-מכוונת": חקר מקרה. *ג'אמעה*, 23(2), 40-72.
 Alenezi, M. (2023). Digital Learning and Digital Institution in Higher Education. *Educational Sciences*, 13(88), 1-15. DOI: <https://doi.org/10.3390/educsci13010088>
 Braun, V., & Clarke, V. (2012). *Thematic analysis*. In H. Cooper, P. M. Camic, D. L. Long, A. T. Panter, D. Rindskopf, & K. J. Sher (Eds.), *APA handbook of research methods in psychology* (pp. 57-71). American Psychological Association.
 Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4th ed.). SAGE Publications.
 Ferri, F., & Grifoni, P. (2020). Online Learning and Emergency Remote Teaching: Opportunities and Challenges in Emergency Situations. *Societies*, 10(4), 86. DOI: <https://doi.org/10.3390/soc10040086>
 Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., & Bond, A. (2020). The difference between emergency remote teaching and online learning. *Educational Review*.
 Johnson, N., Veletsianos, G., & Seaman, J. (2020). U.S. Faculty and Administrators' Experiences and Approaches in the Early Weeks of the COVID-19 Pandemic. *Online Learning*, 24(6), 6-21. DOI: 10.24059/olj.v24i2.2285
 Lehman, R. M., & Conceição, S. C. (2010). *Creating a Sense of Presence in Online Teaching: How to "Be There" for Distance Learners* (vol. 18). John Wiley & Sons.
 Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017-1054.
 Rapanta, C., Botturi, L., Goodyear, P., Guàrdia, L., & Koole, M. (2020). Online University Teaching During and After the Covid-19 Crisis: Refocusing Teacher Presence and Learning Activity. *Postdigit Sci Educ*, 2, 923-945. DOI: <https://doi.org/10.1007/s42438-020-00155-y>
 Siemens, G. (2005). Connectivism: A learning theory for the digital age. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 2, 3-10.
 Williamson, B., Eynon, R., & Potter, J. (2020). Pandemic politics, pedagogies and practices: Digital technologies and distance education during the coronavirus emergency. *Learning, Media and Technology*, 45(2), 107-114. DOI: <https://doi.org/10.1080/17439884.2020.1761641>